

Kakaš Kokoš Galus príbeh

10. apríl 2024

Predhovor autora

Tento príbeh nevznikol ako kronika slávy ani ako oslava hrdinstva. Je to príbeh ľudskej slabosti, viny, pokánia – a hľadania cesty späť. V čase, keď sa stredoveká krajina lámala medzi vierou a mečom, medzi dedičstvom zeme a túžbou po odpustení, sa jeden muž rozhodol postaviť niečo, čo pretrvá jeho vlastné meno.

Kokoš Gallus, šľachtic, staviteľ, bojovník – a napokon kajúcnik – nebol dokonalý. A práve preto sa jeho príbeh zachoval. Nie pre jeho víťazstvá, ale pre jeho pokoru. Nie pre moc, ktorú mal, ale pre ticho, ktoré si zvolil. V jeho živote sa stretli tragédia, nádej i odvaha urobiť to, čo sa vtedy zdalo nemožné – priznať si vinu a konať pre dobro iných.

Táto kniha vznikla z úcty k tým, ktorí stáli v tichu. K mníchom, ktorí sa modlili, keď ostatní bojovali. K dedinčanom, ktorí si pamätali aj to, čo sa nezapísalo do listín. K pútnikom, ktorí niesli svoje príbehy do doliny Hamborka – a tým ich zachránili.

Nech je tento príbeh pamiatkou na dobu, keď aj kameň vedel hovoriť, ak ho niekto postavil z pravdy.

I. kapitola – Ticho Hamborka

Kraj pod Karpatmi dýchal pradávny pokojom, no v jeho srdci, v dedine Hamborek, sa tento pokoj už dlho menil na napätie. Lesy, ktoré obkolesovali údolia Spiša, boli husté a nepreniknuteľné, akoby samy ukrývali tajomstvá dávnych činov. Rieky, ktoré tiekli cez kamenisté riečiská, niesli v sebe tichý šum svedectiev minulých súbojov, dohôd a zrad. Tu, medzi skalami a vetrom, sa formovala budúcnosť – nie mečom, ale vôľou mužov a ich rozhodnutiami.

Hamborek nebol veľký, ale v jeho úzkych uličkách, pri dymiacich komínoch a pod dubovými hájmi sa zbíhali všetky cesty moci, viery i obáv. Dedina mala vlastný mlyn, kde sa ľudia stretávali pri odovzdávaní obilia, a kováča, ktorého údery na kov sprevádzali rytmus každého dňa. V hornej časti dediny sa už rýsoval kamenný základ nového kostola zasväteného sv. Martinovi. Zvon, ktorý

mal ohlasovať začiatok omši, ešte nevisel, ale ľudia už chodili okolo stavby s úctou – aj s očakávaním.

Kokoš Gallus mal aj manželku – Adelaidu, pôvodom z uhorského šľachtického rodu, ktorej veno upevnilo jeho majetky v regióne. Bola to tichá, zbožná žena, ktorá sa však z verejného života stiahla po narodení ich syna Mikuláša. Hoci zomrela mladá, jej vplyv na Kakaša pretrval – často o nej hovoril v súkromí, a jej obraz nosil pri sebe na medailóne. Ich vzťah bol plný tichého porozumenia, ale aj bolestných mlčaní. Obaja vedeli, že svet okolo nich sa mení – a nie vždy podľa ich vôle. Ich dom stál na vyvýšenine s výhľadom na dolinu a z hradného nádvorja bolo vidieť takmer celý Hamborek.

Rodina Berzeviczy, ku ktorej Kokoš patrila, bola starým rodom. Mala hlboké korene v tatranských údoliach, prepletené alianciami, konfliktmi a majetkovými zápsmi. Georgeyovci, ich rivali, boli nemenej hrdí. Ich česť bola tvrdá ako ich zbrane a spor medzi rodmi sa často menil na tiché napätie alebo otvorené výbuchy hnevu. Ich posledná hádka nebola len o lese, ktorý delili, ale o mýte, ktoré mal právo vyberať iba jeden z nich. Keď sa pred niekoľkými rokmi pri starej ceste stratilo niekoľko kupcov, ktorých napadli Georgeovci a ktorým Kokoš garantoval bezpečný prechod, odpoveďou bola bitka v lese pod Brutovcami, kde sa zrazili družiny oboch rodov. Každý vinil toho druhého.

V krčme sa šeptalo. Muži pili menej a počúvali viac. V očiach mali neistotu. Niektorý povedal meno Fridrich – a odrazu zavládlo ticho. Nebolo to len meno mnícha. Bolo to meno rovnováhy, ktorá sa mohla čoskoro zlomiť.

Fridrich, prepošť rehole Božieho hrobu v Chmeľove, bol muž, ktorý sa neusiloval o vplyv, ale ho nevedomky vlastnil. Jeho listiny, jeho podpisy, jeho slová mali váhu, ktorú si možno ani sám nevedomoval. A to bolo nebezpečné.

Kokoš Gallus, hoci bol mužom činu, začínal cítiť, že moc sa nedrží len mečom. V jeho očiach sa zračil plán – a obava. Budúcnosť dediny, jeho rodu, jeho duše – všetko bolo na hrane.

Ako keď les utíchne pred búrku, aj Hamborek sa zdal zamrznutý v čase – no búrka už prichádzala.

II. kapitola – Tvárou v tme

Fridrich, prepošt rehole Božieho hrobu, opustil jedno ráno tichý dvor v Chmeľove. Na chrbte niesol starý kožený vak s listinami, ktoré mali potvrdiť staré dohody medzi jeho rádcom a miestnymi šľachticmi. Neprišiel vyjednávať, len potvrdiť, že poriadok ešte žije, že slovo Boha je stále platné. Netušil však, že sa stal symbolom niečoho väčšieho – zápasu o moc, ktorý presahoval aj jeho samotného.

Cesta do Nižného Slavkova bola pokojná, lemovaná rannou hmlou a spevom vtákov. No Fridrich cítil v hrudi nepokoj. Ako keby sa jeho kroky vnášali do pôdy, ktorá už bola nasiaknutá krvou a podozrením.

V Hamborku, kde inokedy znela ranná práca dedinčanov, sa zdalo, že aj kohúty spia dlhšie. Kakaš Gallus sedel osamelo v kamennej sieni svojho sídla, len s jednou fackou, ktorá tlela v držiaku. Jeho pohľad bol prázdny, hoci čelo sa mu zháňalo pod tiažou rozhodnutia, ktoré už padlo.

Hyman Lank vošiel bez klopania. Jeho tvár bola tvrdá, ruky od snehu, z očí mu nežiarilo nič.

„Zavolať si ma, pane?“

Kakaš dlho mlčal. Potom ticho povedal: „Fridrich. Mních z Chmeľova. Musí zmiznúť.“

Lank si prešiel rukou po tvári. „Je to mních... Nie bojovník.“

„Nie je to vražda, Lanko. Je to vojna. A vo vojne je zbožný nepriateľ stále nepriateľ.“

„Chceš, aby som ho zabil... tak?“

„Ticho. Bez stôp. Bez výkrikov. A potom sa vráť, akoby si nikdy neodišiel.“

Lank len prikývol. Ale v očiach sa mu mihla iskra nepokoja.

Cesta do Nižného Slavkova viedla cez snehom pokryté lesy. Lank kráčal sám.

Tichý a spoľahlivý muž v službách Kokoša Gallusa, sa pohyboval bez stopy. Poznal cestu, vedel, kde Fridrich prespí, kedy dorazí do hostinca v Slavkove. Nešlo o nenávisť – len o rozkaz. A v tej dobe rozkaz znamenal viac než česť.

V tmavej komnate hostinca horela len jedna sviečka. Fridrich si práve kládol svoj vak k posteli, keď sa dvere potichu otvorili. Hyman neprehovoril. Urobil, čo musel. Dýka bola ostrá a ruka pevná.

Fridrich padol bez výkriku. Na drevenej podlahe ostal len tieň, krv a nevyznaná vina. Na stole ostala listina – potvrdenie práv pre jednu vetvu Berzeviczyovcov. Dôkaz, ktorý sa nikdy nedostal na miesto určenia.

Ráno, keď hostinský objavil telo, nik nevedel, kto to bol. Až neskôr, keď došli správy z Chmeľova, spoznali Fridricha. Jeho smrť zostala nevyriešená. Ale v srdciach tých, ktorí to vedeli, sa usadilo ticho. Nie ako pokoj – ale ako varovanie.

Správa o smrti prepošta sa rozšírila rýchlo. V Levoči, v kláštore, aj v Hamborku. Kokoš Gallus stál nad pergamenom, ktorý priniesol jeho posol. Nezachvel sa. Len zovrel ruky za chrbtom a hľadel do ohňa.

„Boh nám bude sudcom,“ povedal nakoniec.

Ale Boh niekedy mlčí. A vina ostáva. V tme, kde sa miešajú tváre, kde meč pozná len poslušnosť – tam sa začína pokánie.

III. kapitola – Fridrichov pohreb v Nižnom Slavkove

Hmla sa niesla nad krajinou, keď v Nižnom Slavkove začal pohreb Fridricha, prepošta Strážcov Božieho hrobu. Bolo chladné, sychravé skoré ráno. Cez kamenistú cestu kráčal sprievod miestnych roľníkov, bratov z rehole a niekoľkých mešťanov z Levoče a okolia, ktorí poznali Fridricha ako tichého muža viery.

Truhla bola jednoduchá, dubová, prekrytá bielou plachtou s vyšívaným krížom. Vpredu kráčal kňaz so svätenou vodou a dvaja miništranti s kadidlom. Mierny zvuk zvonu z veže kostola Narodenia Panny Márie sa niesol ponad dedinu.

Pred kostolom sa zhromaždili ľudia. Starí muži stáli mlčky so sklopenými hlavami, ženy si utierali slzy z tváří a deti sa ticho pridržali matkiných rúk. Hoci bol Fridrich cudzincom, stal sa súčasťou tejto zeme svojou neochvejnou oddanosťou.

Na pohrebe boli aj mnísi Strážcov Božieho hrobu z Chmeľova, ktorých prepoštom bol práve Fridrich. Ich tmavé rúcha a tiché spevy dotvárali atmosféru

smútku a úcty. Kráčali v sprievode za truhlou, modliac sa a nesúc zástavu s krížom rehole.

Vo vnútri kostola zneli žalmy. V kadidle sa miešal dym s chladom rána, vytvárajúc závoj nad truhlou. Hlavný celebrant, starý brat Severín, ktorý poznal Fridricha z rokov služby, kázal s tichou vrúcnosťou:

"Nebol to bojovník meča, ale srdca. Nenosiť žiarivé brnenie, ale kríž v srdci. A jeho viera nebola hlučná, ale stála ako skala."

Po omši vyniesli truhlu z kostola. Vôkol nej sa zhromaždil sprievod. Miesto posledného odpočinku ležalo za múrom kostola, pod starým dubom. Pôda bola vlhká, lopaty sa zahryzli do zeme pomaly. V okamihu, keď truhla klesala, vánkom sa niesol spev miestnych bratov:

"Requiem aeternam dona ei, Domine..."

Niektorí plakali, iní len stáli v stíchnutej modlitbe. Nebola to slávnosť. Bol to odchod. Mlčanlivý a pokorný, tak ako bol aj Fridrichov život.

Po pohrebe sa ľudia pomaly rozchádzali. Niektorí sa pristavili pri hrobe, vhodili hrst' hliny alebo ticho prežehnali. Mladý brat Benedikt, ktorý s Fridrichom slúžil, sa oprel o kostolný múr, zavrel oči a šeptom vyslovil:

"Počkaj na nás v Pánovom svetle, brat Fridrich."

Brat Benedikt bol najmladším z komunity v Chmeľove, prišiel len pred dvoma rokmi. Fridrich ho viedol ako duchovný otec, učil ho čítať staré listiny, rozoznávať hlasy ticha a chápať zmysel poslušnosti. Pre Benedikta nebol len predstaveným – bol obrazom istoty. V deň pohrebu sa mu ruky triasli, nie od zimy, ale od straty.

Neskôr toho popoludnia, keď sa už sprievod rozišiel a krajina opäť stíchla, Benedikt zostal s bratom Severínom pod stromom.

„Myslíš, že vedel, čo ho čaká?“ spýtal sa Benedikt.

„Fridrich vedel mnoho. Ale najviac vedel dôverovať. A to mu dalo pokoj,“ odvetil Severín.

Benedikt sa pozrel na hrob, kde vietor hladil čerstvú hlinu. „Budem sa snažiť niest' ďalej to, čo niesol on.“

„To je všetko, čo sa od nás žiada,“ prikývol starý mních.

Z kostola zaznel jemný zvuk organu. Svetlo sa pretrhalo cez oblaky a na chvíľu osvetlilo dub a nový hrob pod ním. V ten deň sa mlčalo viac než hovorilo – ale každé mlčanie nieslo tichú modlitbu.

IV. kapitola – Ticho po výkriku

Po Fridrichovej smrti sa kraj nezrútil – aspoň nie navonok. Po starých cestách stále prechádzali kupci, v poliach sa oralo, na dvoroch spievali ženy. Ale pod tým všetkým sa niečo zlomilo. Ako keď praskne ľad na jarnom potoku – ticho, ale nezvratne.

V Hamborku sa o Fridrichovi nehovorilo. Ľudia skláňali hlavy, keď išli okolo fary. A keď mlynár raz nahlas povedal jeho meno, žena vedľa neho mu stisla ruku a zašepkala: „Nie tu. Nie teraz.“

V dome Kokoša Gallusa sa nezmenilo nič – navonok. Jeho brat Henrik častejšie navštevoval krajiny na východe, akoby chcel uniknúť pred tieňom bratovho činu. Ale Kokoš ostával. V očiach mal nepokoj a v chráme, ktorý sa staval, trávil celé hodiny. Ešte nebol dokončený – no v jeho základoch už bola zakopaná vina.

Jedného večera, krátko pred súdnym pojednávaním v Levoči, prišiel do Hamborka posol. V ruke niesol zapečatený list, ktorého vosk niesol znak spišského grófa. Kokoš ho prijal bez slova. Otvoril, prečítal – a ani sa nepohol. Len podišiel k oknu a hľadel von. V dedine horeli len dva plamene – svetlá domov, ktoré ešte verili v pokoj.

Na druhý deň povolal Hymana Lanka. Ich rozhovor bol krátky. Hyman sklonil hlavu a prikývol.

„Nie som hrdina,“ povedal Kokoš potichu. „Ale možno sa ešte dá nebyť zbabelcom.“

A tak sa začal presun – nie vojska, nie moci, ale svedomia. Do Levoče išli ako tieň minulosti. Kokoš, jeho bratia, a ticho, ktoré s nimi kráčalo. A v diaľke – ako ozvena výkriku, ktorý nikdy nebol vyslovený – znel spev v chráme v Chmeľove, kde sa Fridrich kedysi modlil za pokoj.

V. kapitola – Rozsudok

Sála v Levoči bola chladná. Kamenné múry ešte niesli vlhkosť ranného dažďa a v tieni visel pach vosku a atramentu. Pred lavicou sudcov stál Kokoš Gallus,

hlavou vzpriamený, ale tvárou unavený. Po jeho boku stáli bratia – Andrej, Ján, Rikolf, Henrik – a pred nimi listina so všetkým, čo bolo povedané, dokázané i nevyvedané.

Sudca Štefan sedel za ťažkým stolom. Keď zaznel kladivom prvý úder, zavládlo ticho.

Ako prvý vystúpil Ivan Georgey. Mal plášť z vlčej kože a oči plné bolesti.

„Fridrich bol duchovným. Bol náš. Náš spovedník, náš priateľ. Zavraždiť ho v hostinci? Je to čin zbabelcov, nie šľachty!“

Potom vypovedal Lank. Jeho slová boli krátke.

„Dostal som rozkaz. Nepýtal som sa prečo. Urobil som, čo mi bolo prikázané.“

„A kto ti rozkázal?“ pýtal sa sudca Štefan.

Lank mlčal. Potom povedal: „Magister Kokoš.“

Sudca sa obrátil na Kokoša. Ten sa postavil, chladný, ale bledý.

„Chcel som mier. Fridrich mohol svojimi rozhodnutiami zmeniť všetko. Bol nástrojom v rukách druhých. Nechcel som jeho smrť – chcel som pokoj.“

Sudca vstal. Jeho hlas bol tvrdý.

„Zavraždiť mnícha nie je cesta k pokoju. Je to hanba. Ale aj cesta späť existuje.“

Spišský gróf Štefan viedol súdnu poradu s tvrdosťou skúseného muža. Nepotreboval veľa slov. V očiach mal poznanie krajiny, v srdci vyváženosť spravodlivosti a politiky. Rozsudok, ktorý padol, nebol jednoduchý. Vinník bol jasný, ale trest musel nieť aj odkaz.

Kokoš Gallus bol uznaný za spoluvinného smrti Fridricha. Ale namiesto smrteľného trestu prišlo rozhodnutie iné – trest pokánia. Súd rozhodol, že musí vyplatiť 100 mariek Fridrichovej rodine, dať odslúžiť 4000 omší za jeho dušu a postarať sa o šesť kláštorov, ktoré podporí alebo založí. Okrem toho mal Hyman Lank, ktorý skutok vykonal, podstúpiť púť s tromi mužmi – do Ríma, Bari, Compostely a ďalších svätých – a to všetko v mene kajúcnosti.

Súd nariadil, aby Kokoš a jeho bratia v prítomnosti grófa Arnolda a jeho synov pokorne vzdali hold ako znak zmierenia. V deň rozsudku mal stáť so stovkou ľudí, spolu so šestnástimi členmi svojej rodiny, a v mene rodu skloniť hlavu.

Nikto sa neodvážil spochybnit' rozsudok. Kokoš neprehovoril. Len prikývol. Všetci čakali vzdor, protest, pýchu. No on len stál, ako stĺp v búrke.

Po súde sa zhromaždili jeho bratia. Andrej, starší a viac prehký, šepkal: „Toto je hanba. Teba mali súdiť ako grófa, nie ako kajúcnika.“

„Nie,“ odvetil Kokoš. „Potrebujem tento rozsudok. Potrebujem pokánie.“

Keď vyšiel zo sály, Levoča bola tichá. Na dlažbe sa leskli kvapky dažďa. Ľudia ustupovali z cesty. Kokoš sa nezastavil. Vedel, že práve začal novú cestu – nie mečom, ale svedomím.

Za hradbami mesta už čakali jeho ľudia. Hyman Lank stál bokom, v tvári mal tieň. Kokoš k nemu podišiel a povedal len:

„Zajtra vyrážaš. A modli sa za oboch.“

Ticho, ktoré nasledovalo, bolo dlhšie než modlitba. A možno hlbšie.

Tak sa začalo pokánie, ktoré malo zmeniť nie len osud jedného rodu, ale aj tvár krajiny.

VI. kapitola – Zmluva a zmierenie

Deň zmierenia bol určený presne. Na veľkej lúke pri Kapitule sa zišlo množstvo ľudí – šľachta, mnísi, mešťania i poddaní. Obloha bola zatiahnutá, ale nezapršalo. To niektorí považovali za znamenie – ako keby sa nad krajinou vznášalo odpustenie.

Na čele prišli gróf Arnold a jeho synovia – oblečení v čiernom, mlčanliví, ale hrdí. Naproti nim stál Kokoš Gallus so svojimi bratmi, synovcami, príbuznými a družinou. Ich počet presne sedel – šesťnásť mužov z rodiny, sto celkovo. Kľáčali pred Arnoldom a s hlavami sklopenými predniesli slová zmierenia.

Slávnostná listina bola pripravená a prednesená verejne. Spomínala všetko: pokutu, púte, podporu kláštorov i záväzok pokoja. Oba rody sa zaviazali ukončiť nepriateľstvo a nikdy viac nezdvihnúť meč proti sebe. Každé porušenie zmluvy malo byť trestané stratou majetku a cti.

Po akte zmierenia nasledovala omša. Slúžil ju brat Gregor z Levoče – tichý, vzpriamený, so slovami plnými milosti. Modlil sa za pokoj duší, ale aj za pokoj medzi živými.

Kokoš počas kázne stál vzadu. Nepohol sa. Pozeral na Arnolda a v jeho očiach nebolo hnevu. Iba únava. Keď sa omša skončila, Arnold k nemu pristúpil. Chvíľu sa len dívali jeden na druhého.

„Nemôžeme zmeniť minulosť,“ povedal Arnold, „ale môžeme dať krajine pokoj.“

Kokoš prikývol. „Tak to spravme.“

A potom si podali ruky. Nie ako priatelia. Ako muži, ktorí pochopili, čo je stratené – a čo sa ešte dá zachrániť.

Medzi dvoma rodmi, medzi mečom a vierou, sa zrodilo nové ticho. Nie to, ktoré predchádza búrku – ale to, ktoré prichádza po nej.

VII. kapitola – Pútnici pokánia

Na cestu pokánia sa nevydal Kokoš Gallus, ale podľa rozsudku mal jeho najvernejší druh, Hyman Lank, vykonať púť za neho – a to nie hocijakú. Spolu s tromi čestnými mužmi z rodu sa mal vydať na dlhú a ťažkú cestu do svätých miest – do Ríma, do Bari k sv. Mikulášovi, do Compostely k hrobu sv. Jakuba, do Mariazellu, Krakova a Svätého Beňadika. Súd v Levoči presne určil trasu i počet pútnikov, ba aj to, že dvaja sa majú vrátiť po návšteve Bari, zatiaľ čo Hyman a jeho verný druh majú pokračovať ďalej.

Ich cesta začala v tichosti. Nešli ako bojovníci, ale ako kajúcnici. V Ríme kľáčali pri hrobách apoštolov, priniesli list s pečaťou Kokoša a omšové úmysly za Fridricha. Potom putovali do Bari, kde sa modlili pri relikviách sv. Mikuláša. Tam odovzdali sviece, dary od pána, a zotrvali v pôste a mlčaní tri dni.

Keď dvaja spoločníci podľa nariadenia súdu odišli späť, Hyman s jedným verným druhom pokračoval cez Pyreneje až do Compostely. Cesta bola ťažká – spali pod holým nebom, čelili búrkam i zlodejom, no ani raz nezaváhali. V Mariazelli priniesli obeť z vosku a plátna, v Krakove sa zúčastnili nočnej vigílie a napokon vo Svätom Beňadiku strávili deväť dní v mlčaní, modlitbe a pôste.

Každý krok tejto púte niesol so sebou ťarchu rozsudku, ale aj hlbokú ľudskú túžbu po zmierení. Keď sa po mesiacoch vrátili domov, ich pohľady boli iné. Hyman Lank sa už nevrátil do panských služieb. Usadil sa pri Lechnici, kde v tichosti pomáhal s výstavbou hospodárskych budov pre kartuziánov. Každé ráno vchádzal do kláštora s voskom a chlebom, ako by tým platil svoju vinu.

Občas za ním prišli pútnici. Jednému z nich – mladému chlapcovi, ktorý hľadal odpustenie – Hyman raz povedal:

„Každý meč, ktorý zdvihneš, ťa bude raz ťažiť.“

A mlčal. Ako kedysi Kokoš. Ako sa učil od tých, ktorých život sa premenil na modlitbu.

Pútnici pokánia sa vrátili. Ale ich ticho hovorilo viac než celý súd.

VIII. kapitola – Kláštor v Hamborku

Rok 1307 priniesol do Hamborka niečo nevídané. Kokoš Gallus, známy tiež ako Kakaš Gallus, urobil rozhodnutie, ktoré sa nezmazateľne vpísalo do pamäti Spiša. V čase, keď sa v ňom miešal pocit triumfu i viny, postavil sa pred Boha a pred krajinu ako kajúcnik. Smrť Fridricha neodišla bez stopy. A hoci o tom nehovoril nahlas, jeho svedomie horelo ako svieca v noci.

Ako pokánie za vraždu sa rozhodol založiť kláštor.

Nebolo to gesto politiky, ani diplomacie. Bol to čin zúfalstva aj nádeje. V Hamborku chcel postaviť miesto modlitby, ticha a odčinenia. Nie len pre seba – ale pre celý kraj. Do údolia pod hradom povolal kartuziánov, známych svojou askézou, mlčaním a odovzdanosťou.

Stavbu viedol osobne. Neunikol do samoty, ale ostal medzi kameňom a pieskom, medzi náčrtmi a modlitbami. Na každom kameni chcel vyplakať svoj hriech. Každý krok mníchov v budúcich chodbách kláštora mal byť modlitbou za Fridrichovu dušu.

„Toto miesto,“ povedal raz otcovi Konrádovi zo Skaly útočiska, „bude tichšie než hrob a hlasnejšie než svedomie. Chcem, aby tu každý, kto vstúpi, cítil, čo znamená ľútosť.“

Konrád, muž zvyknutý na hriechy sveta, mlčky prikývol. Poslal bratov do Hamborka a kláštor začal rásť – pomaly, v rytme modlitby.

Kartuziáni prišli zo Skaly útočiska v roku 1307. Ich nový kláštor v Hamborku vyrástol podľa typickej kartuziánskej architektúry: kostol s polygonálnou svätyňou bol dlhý 23,5 metra, bez veže. Severne od kostola stála kláštorná budova (konvent) s rozmermi 36,2 × 10,4 metra. Vnútri sa nachádzali tri väčšie miestnosti – 8,6 × 8 m, 11,3 × 8 m a 8,9 × 3 m – ktoré slúžili ako refektár,

skriptórium a spoločná sieň. Medzi kostolom a konventom bola rajská záhrada. Kláštor nemal samostatnú kaplnku.

Okolo kláštora stál jednoduchý drevený plot. Za ním sa nachádzali tri drevené domčeky so záhradkami, v ktorých mnísi pestovali zeleninu a liečivé byliny. Neďaleko stála aj studňa, ktorá slúžila nielen na pitie, ale aj na umývanie. Všetko bolo jednoduché, bez okázalosti – v duchu rehole.

Obyvatelia Hamborka najprv príchod kartuziánov pozorovali s nedôverou. Boli to mnísi, ktorí nehovorili, nepôsobili vo farnosti, nevyučovali. Ich modlitby boli vrúcne, život tichý a dvere zatvorené. Ale po čase si získali úctu. Vrávelo sa, že ich ticho upokojuje krajinu, že ich modlitby držia nad dedinou neviditeľný štít.

Každú noc, od polnoci až do druhej rána, sa v kláštore rozoznieval spev a modlitby kartuziánov. Ich hlasy sa niesli temnotou a dolinou až do Hamborka, ktorý ležal na kopci oproti kláštoru. Dedina, často zahalená v tichu noci, sa napĺňala týmto zvláštnym pokojom. Ľudia hovorievali, že ich srdcia sa v týchto chvíľach otvárali Bohu – a mnohí sa v tichu modlili spolu s bratmi. Spev mníchov sa niekedy niesol až na hamborský hrad. Tam, vysoko nad dolinou, Kokoš často stál na terase, hľadel do noci a počúval. Nehovoril nič. Len počúval a spomínal.

Kokoš Gallus navštevoval výstavbu denne. Často mlčal, no jeho pohľad sledoval každý detail.

Na jar roku 1308 bol vztýčený hlavný trám refektára. Mnísi spievali žalmy, keď sa zdvihla kupola nad oltárom.

Konrád, predstavený Skaly útočist'a, požehnal stavbu a nad jej portál vytesal nápis: *Fundatum in poenitentia, sustentatum in silentio* – Založený v pokání, udržiavaný v tichu.

Keď hradní páni stavali veže, Kokoš staval kláštory. Pevnosti ducha. Tak ako rástol kláštor, rástol aj pokoj v duši toho, kto ho z lásky a viny založil.

A práve v tomto čase sa narodil Kokošov syn – Mikuláš. Bol to nečakaný zázrak. Chlapec, ktorého otec vnímal ako nádej, ako pokračovanie všetkého, čo vybudoval. Na jeho počesť Kokoš daroval kláštoru kalich – zo zlata a striebra, ozdobený obrazom sv. Mikuláša, Pelikána a sv. Jána Krstiteľ'a.

„Tento kalich,“ povedal pred zhromaždenými mníchmi, „je nie len darom, ale záväzkom. Aby sa v tomto kraji nikdy nezabudlo na to, čo znamená nevinnosť a pokora.“

Kalich sa stal symbolom. Bol vytvorený nielen ako nádoba na víno a Kristovu Krv, ale aj ako nádoba na pamäť – na obeť a vieru.

Na kalichu boli tri medailóny: prvý s vyobrazením sv. Mikuláša – ako biskupa, druhý s pelikánom krmiacim vlastné mláďatá – symbolom Kristovej obety a Eucharistie, a tretí so sv. Jánom Krstiteľom, ako hlasom volajúceho na púšti.

A keď posledné kamene doľahli na múry kláštora a prvé omše zazneli v novom chráme, kraj pod Hamborekom znel inak. Ticho nebolo prázdne – bolo plné prísľubu. A muž, ktorý kedysi siahol po meči, teraz postavil chrám modlitby.

IX. kapitola – Kláštor minoritov v Levoči

Kokoš Gallus neostal len pri jednej stavbe. Počas doby, keď sa kláštor v Hamborku dokončoval, obrátil svoju pozornosť aj na Levoču. Roku 1308, necelý rok po položení základných kameňov v Hamborku, začal financovať stavbu kláštora minoritov v tomto rastúcom meste. Tentoraz nešlo o miesto mlčanlivých modlitieb, ale o kláštor rehoľníkov, ktorí kázali, spovedali, liečili, starali sa o chorých a slúžili medzi ľuďmi.

Kláštor sa nachádzal pri severozápadnej bráne mesta, pri ceste na Spišský Štvrtok. Jeho poloha nebola náhodná – cez bránu vchádzali obchodníci, remeselníci i pocestní, a práve minoriti sa stávali ich prvou duchovnou oporou. Kostol zasvätili sv. Ladislavovi, uhorskému kráľovi, ktorý bol vzorom kresťanskej cnosti a spravodlivosti. Nad hlavným oltárom boli vymalované fresky zo života svätca.

Kamenná loď chrámu mala jednoduchú drevenú strechu, ale život v kláštore bol pulzujúci. Konvent bol nielen väčší než ten hamborský, ale aj živší. Okrem kostola tu bola škola pre mladých chlapcov, nemocnička a dokonca aj vínný lis, ktorý slúžil aj potrebám mešťanov.

Jednou z kľúčových postáv bol brat Lanyi, učený rehoľník s hlbokým hlasom, ktorý často kázal na námestí. Viedol kroniku kláštora a s obľubou vyučoval písanie a logiku. Bol to muž, ktorý v Kokošovi nevidel len donátora, ale kajúcnika. Ich rozhovory pri podporných prácach boli krátke, no hlboké.

Kokoš sa rozhodol pre minoritov preto, lebo chcel priniesť duchovnú službu medzi ľud. Na rozdiel od ticha kartuziánov, hlas minoritov mal hovoriť k zraneným, k hriešnikom, k hľadajúcim. Bolo to jeho druhé pokánie – nie v samote, ale v slove. Rehoľníkom daroval pozemky, drevo a kamene, a často posielal med, vosk i plátno zo svojich usadlostí.

Kostol sv. Ladislava sa stal súzvučným miestom modlitby a stretnutí. A hoci dejiny mnohé z jeho pamiatok pohltili, meno Kokoša Gallusa tam žilo v listinách, freskách i tichých vďakách tých, ktorým tento chrám priniesol uzdravenie a nádej.

X. kapitola – Kláštor v Lechnici

Stavba v Lechnici neprišla náhodne. Hoci tam kartuziáni žili už od roku 1308 v skromných drevených celách, až v roku 1319 sa rozhodlo o výstavbe skutočného kláštora. So stavaním kamenného kostola sa začalo v roku 1330. Bolo to naplnenie ďalšej časti pokánia – jednej zo šiestich rehoľných nadácií, ktoré mal Kokoš Gallus podporiť podľa rozsudku.

Kláštor v Lechnici tvorili najprv iba drevené domčeky a bol iba grangiou, ale po roku 1319 sa rozrástol a stal sa z neho väčší kláštor ako v Hamborku. Kostol mnísi zasvätili sv. Antonovi, pustovníkovi – mužovi, ktorý sa vzdal sveta, aby hľadal Boha v tichu a osamelosti.

Kokoš Gallus navštívil Lechnicu viackrát. Prichádzal potichu, zdržal sa málo, ale vždy so sklonenou hlavou. Meditoval o smrti a spáse. V jednu z nocí, keď sa stavala drevená kaplnka, kráčal pomedzi hlinu a drevené hranoly. Vietor niesol z diaľky spev bratov – ich hlasy splývali s tmou a jeho myšlienkami.

V kláštore žil aj brat Elias – starší mních zo Skaly útočiska, ktorý Kokoša poznal ešte z Hamborka. Bol to on, kto sledoval, ako muž s raneným srdcom pomáha budovať nové duchovné útočisko. Ich pohľady sa občas stretli – mlčky, ale hlboko.

Jedného večera, keď sa začalo stmievať, pristúpil Elias ku Kokošovi, ktorý stál pod stromom neďaleko stavby.

„Dnes si tu dlho,“ prehovoril Elias.

„Dni sú krátke. A ticho tejto doliny ma drží, akoby vedelo viac než ja,“ odvetil Kokoš.

Elias sa usmial. „Ticho vie veľa. Ale nie je prázdne, len čaká, aby bolo naplnené.“

„A čím ho naplníme, brat Elias? Sme len ľudia,“ zamyslene povedal Kokoš.

„Modlitbou, prácou, pokojom. A niekedy aj len prítomnosťou. Ty si sem priniesol prítomnosť, ktorú sme potrebovali.“

„Nie som si istý, čo som priniesol. Ale som vďačný, že môžem byť aspoň chvíľu medzi vami.“

„Potom to stačí,“ pokýval hlavou Elias. „Stačí byť. Byť s úmyslom, nie s výčitkou.“

Lechnica bola iná než Levoča či Hamborek. Skrytá v doline, obklopená lesmi a tichom, stala sa miestom, kde sa spomienky premieňali na modlitbu. A keď neskôr mnísi v drevených celách odriekali žalmy, ich slová stúpali nad krovy kláštora ako dym nad obetným ohňom.

Tu mal Kokoš Gallus pocit, že jeho pokánie má zmysel. Že to, čo sa zlomilo mečom, môže byť pozdvižené vierou.

XI. kapitola – Farský kostol svätého Martina

Na opačnom kopci, kde mal stáť neskôr kláštor v Hamborku, sa črtal nový duchovný bod dediny – farský kostol zasvätený svätému Martinovi z Tours – vojakovi, ktorý meč nahradil plášťom, silu nahradil milosrdenstvom. Jeho výstavbu Kokoš Gallus začal okolo roku 1305 – ešte pred vraždou Fridricha a pred príchodom kartuziánov – lebo už vtedy cítil, že ľud potrebuje aj otvorený chrám, kde sa budú sláviť omše, krsty, sobáše a pohreby.

Kostol bol jednoduchý, kamenný, s dreveným stropom nad loďou a iba jednou loďou. V interiéri boli vyobrazené výjavy zo života svätého Martina: delenie plášťa s chudobným, prijatie krstu, aj jeho vojenská minulosť. Fresky neboli dielom majstrov z Itálie, ale jednoduchých kamenárov a maliarov zo Spiša. Vedľa kostola stála drevená zvonica – nie pre obranu, ale pre zvon, ktorý sa stal novým hlasom dediny.

Prvým kňazom sa stal Ondrej – muž pevného hlasu, ale láskavého srdca. Pochádzal z blízkeho kraja, možno z Levoče, a v dedine si rýchlo získal rešpekt. Nebál sa Kokoša – a to Kokoš vedel oceniť.

Prvá omša v kostole sv. Martina bola slávená v jarné ráno. Dedina sa zišla – muži v krojoch, ženy s plátom, deti s chlebom v rukách. Keď prvýkrát zaznel zvon, ľudia stíchli. Hlas zvona sa ozýval po celom údolí. Bol to nový hlas Hamborka, ktorý zjednocoval pánov, roľníkov aj pútnikov.

Ondrej otvoril bránu chrámu a pozval všetkých dnu. V ten deň sa rodilo niečo nové – nielen múry, ale aj duchovné spoločenstvo.

Kokoš stál bokom, pod lipou. Sledujúc, ako jeho dar dostáva život. A keď sa omša skončila, Ondrej k nemu pristúpil:

„Tento kostol nie je len chrámom pre dedinu. Je aj твоjím chrámom, pán Gallus.“

Kokoš len prikývol. V očiach sa mu zalesklo. Vedel, že tu nájde útočisko. Nie pred svetom, ale pred sebou samým.

XII. kapitola – Hrad v Hamborku

Kým v doline rástol kláštor a kostol, na vrchu nad Hamborkom sa črtal iný druh stavby – hrad. Kokoš Gallus ho začal budovať nie ako pevnosť proti nepriateľovi, ale ako symbol poriadku, spravodlivosti a ochrany jeho majetkov. Jeho poloha bola strategická: stál na najvyššom kopci za dedinou, kde sa skalnatý vrchol vypínal nad celou krajinou. Skala bola strmá z troch svetových strán, len jedna svahovitá strana dovoľovala prístup. Cesta na hrad viedla z troch strán: jedna z Brutoviec a dve z Hamborka cez vypasené lúčne svahy, ktoré slúžili ako prirodzené obranné pole. Tráva bola vypasená, aby bolo možné spozorovať nepriateľa z diaľky. Vstup viedol cez hlavnú bránu, kde sa nachádzala strážnica, a padací most nad priekopou.

Hrad bol dokončený pred rokom 1314. Jeho dominantou bola okrúhla strážna veža, ktorá sa vypínala na južnej strane, a na ktorú nadväzovali dva paláce postavené v jednej línii. Opevnenie tvorili kamenné hradby a parkán, ktoré kopírovali tvar skaly a chránili vnútorný areál. Pri veži boli skladovacie priestory a menšia miestnosť, ktorá slúžila ako pokladnica.

Vo vnútri sa nachádzala zbrojnica so zbraňami a znakom rodu Berzeviczyovcov na stenách. Zbrane viseli vedľa seba ako pripomienka minulosti a obrany. V hlbšej časti hradu boli obytné miestnosti, kamenné schodiská, krby a lôžkové izby. V strednej časti paláca bola aj hradná cisterna, ktorá zachytávala dažďovú vodu – nevyhnutnú pre prežitie počas obliehania a na hasenie požiaru.

Strážnici sa striedali v pravidelných hliadkach – cez deň pozorovali prístupové cesty a v noci počúvali ticho krajiny. Zvonček vo veži oznamoval každú zmenu stráže. V zime si zahrievali ruky pri pahrebe, kým jeden z nich obchádzal múry so zapálenou fackou. V oblúkoch hradieb boli štrbiny na luky, z ktorých bolo možné brániť hrad bez priameho kontaktu s nepriateľom.

Na hornom poschodí sídlil pisár – postarší muž, ktorý zaznamenával listy, správy, aj udalosti dní. Občas zapisoval aj slová samotného Kokoša, keď sa rozhodol niečo zveriť pergamenu. Tiché škrabanie brka patrilo medzi najčastejšie zvuky pri oknách hradu.

Výzdoba portálu pri hlavnej bráne bola jednoduchá, ale pôsobivá – kamenné orámovanie nieslo erb Berzeviczyovcov a reliéfne znaky meča a knihy, symboly moci a múdrosti.

Kokoš sa sem vracal častejšie, keď starol. Nie ako pán, ale ako strážca spomienok. Hrad nebol len miestom rozhodnutí, ale aj ticha. Niekedy stál na veži, hľadel do doliny a počúval nočné modlitby mníchov z kláštora, ktorých spev doliehal až na hradné múry. V ich speve nachádzal útechu.

XIII. kapitola – Rozhovor pri ohni

Jedného večera, keď vietor od hôr hvízdal okolo veží a kamenné múry sa zdali ešte chladnejšie než inokedy, sedel Kokoš Gallus s manželkou Adelaidou v súkromnej komnate. Krb praskal a tlmené svetlo ohňa tancovalo po stenách.

„Počuješ to?“ spýtala sa Adelaida ticho, hľadiac do plameňov.

Kokoš prikývol. „Je to ako dýchanie noci. Ako keby celý kraj zaspieval svoju modlitbu.“

„Je dobré, že tu sú. Že si ich pozval. Aj keď nežijeme v tichu, ich ticho nás učí počúvať.“

„A Mikuláš?“ spýtal sa Kokoš, otočiac pohľad k postielke pri stene.

„Spí. Pokojne. Dnes sa smial celý deň. Hovoril si, že chce raz jazdiť na koni ako ty.“

Kokoš sa usmial. „Možno bude iný než ja. Možno bude mudrc. Alebo mních. Hlavne nech nesie niečo dobré.“

„Bude, ak mu dáme lásku. A vieru,“ povedala Adelaida a chytila manžela za ruku.

Chvíľu mlčali. Oheň praskal, vonku fúkal vietor a niekde z diaľky zazneli spevy bratov z kláštora.

„Ten spev... vždy mi pripomína, že Boh zostáva,“ povedala potichu Adelaida. „Aj keď sa všetko mení.“

Kokoš sklonil hlavu. „A že to, čo budujeme, nie je len pre nás.“

„Ale pre tých, čo prídu po nás.“

V ten večer hrad nepatrilo moci, ale mieru. Krb horel, srdcia boli pokojné. A v izbe plnej kameňa a spomienok vládla prítomnosť pokoja, lásky a nádeje.

XIV. kapitola – Otec a syn

Boli dni, keď Kokoš Gallus odložil meč i vážne listiny a stal sa len otcom. Syn Mikuláš, ešte malý chlapec s jasným pohľadom a večnou zvedavosťou, miloval chvíle, keď otec nechal hradné povinnosti za sebou a vzal ho na prechádzku krajinou.

Spolu cválali na koni po hrebeňoch lúk nad Hamborkom. Kokoš ho držal pred sebou v sedle, ukazoval mu na vzdialené vrchy, kde sa pasú jelene, a rozprával mu príbehy o rieke Poprad, o vetroch, ktoré prichádzajú z Tatier, a o orloch, čo strážia nebo. Mikuláš sa smial, keď kôň zrýchlil, a Kokoš sa smial s ním – čistým, detským smiechom, ktorý nepoznal vinu ani bolesť.

Niekedy ich viezol koč, cez dediny a cesty, kde ich zdravili ľudia. Mikuláš mával sedliakom, ukazoval na domčeky, stromy a volal na včely, ktoré obchádzali kvety pri cestách. V tých chvíľach bol hrad iba domov, nie pevnosť. A krajina nebola len dedičstvo – bola darom.

Večer si spolu sadali k ohňu. Mikuláš sa túli ku Kokošovi, zaspáva na jeho ramene, zatiaľ čo Adelaida potichu niečo číta alebo šije. Ticho nie je prázdne. Je plné života. V ich malom kruhu sa svet zdá pokojný, akoby aj bolesť sveta zostala za hradnými múrmi.

Kokoš často hovoril: „Nie je dôležité, čo všetko postavíme. Ale či to, čo postavíme, raz prinesie pokoj nášmu dieťaťu.“

A Mikuláš, v otcovom náručí, sníval o koni, o lúkach a o otcovom hlase, ktorý mu hovorí, že je milovaný.

XV. kapitola – Svetlo a tieň

Mikuláš rástol ako svetlo v tieni hradu. Jeho smiech sa odrážal od kamenných múrov a vlieval do nich nový život. No s príchodom jesene sa do toho smiechu začala miešať únava, akási tichá slabosť, ktorú si spočiatku nik nevšímal. Len Adelaida – matka, ktorej oči videli viac – začala mlčky spozorovať, že chlapec dýcha inak, že sa rýchlejšie unaví, že spí dlhšie.

Kokoš si to nechcel priznať. Každý večer ho zdvíhal na ruky, hoci Mikuláš bol čoraz ľahší, a ukazoval mu z veže krajinu, kde sa deň stretával s nocou. „Tam, za tým kopcom,“ ukazoval, „raz pôjdeme spolu na poľovačku. Budeš niest' svoju kušu, ja svoju, a večer si zapálime oheň ako praví muži.“

Mikuláš sa usmieval, ale už sa nepýtal, kedy.

Vo veľkej sieni hradu sa naďalej konali porady, prichádzali poslovia, prichádzali listy, ale Kokoš čoraz viac vyhl'adával ticho – s Mikulášom pri ohni, s Adelou pri stíchnutej modlitbe. V ich živote sa začalo objavovať čosi krehké, čo sa nedalo pomenovať – ako opar nad vodou v rannom lese.

Jednej noci, keď vietor rozozvučal okenice a hviezdy horeli čistejšie než inokedy, sa Kokoš zobudil a vyšiel do nádvorja. Postavil sa na kamenný okraj a dlho hľadel k miestu, kde stál kláštor. V diaľke zaznela nočná modlitba kartuziánov.

V tej chvíli zdvihol pohľad k nebu a v duchu šepol modlitbu – nie pre silu, ani pre zázrak, ale aby všetko, čo mu bolo dané, bolo prijaté Bohom tak, ako on prijíma vôľu Najvyššieho.

XVI. kapitola – Ticho po svetle

Deň, keď Mikuláš naposledy vydýchol, bol nezvyčajne tichý. Nebo nad Hamborkom bolo zamračené, vietor sa nepohol a vtáky zmlkli. Akoby celý kraj zadržal dych.

Adelaida sedela pri synovej posteli, držala ho za ruku a perami sa ticho dotýkala jeho čela. Jeho tvár bola pokojná, telo nekládlo odpor. Len oči sa už neotvorili. Kokoš stál neďaleko, ako stĺp, ako skala, ktorú nič nezlomí – a predsa v ňom čosi puklo. Nepadol na kolená. Len sa otočil k oknu a zavrel oči.

Zvon z kostola sv. Martina sa ozval. Pomaly, ťažko, tri krátke údery a dlhý tón. Celá dedina stíchla. Sediaci na poliach zložili klobúky, ženy zastali s vretenami v rukách, deti sa prestali hrať.

V kostole sv. Martina sa konala pohrebná omša. Sviečky osvetľovali oltár, na ktorom stál kalich zhotovený pri Mikulášovom narodení. Mnísi z Hamborka a Lechnice spievali žalmy. Kokoš stál medzi nimi bez slova. Vedľa neho Adelaida, zahalená v tmavom plášti, stískala škapuliar. Každý jej krok bol pomalý, no pevný. V jej pohľade nebola zlomenosť – len hlboký smútok matky, ktorá stratila viac, než dokáže svet pochopiť.

Kalich nešiel do hrobu. Zostal v rukách kňazov, ako znak nádeje. V deň pohrebu stál na oltári – jeho zlaté steny zachytávali plameň sviec, a medailóny s vyobrazením sv. Mikuláša, pelikána a sv. Jána Krstiteľa sa ligotali v tichom svetle.

Po omši Kokoš neodišiel. Zostal v kostole, po boku svojho syna, až kým nezostali len on, Adelaida a kňaz. Potom sa ticho rozišli. V ten večer hrad nestihol ani zakúriť vo veľkej sieni. Kokoš sedel v komnate, pri vyhasnutej pahrebe, a pozeral do prázdna.

Adelaida vošla neskôr. Posadila sa vedľa neho a položila mu ruku na dľaň.

„Modlíme sa,“ povedala ticho.

On prikývol. Dlhý čas nič nehovorili.

Až potom, s hlasom takmer nepočuteľným, zašepkal:

„Dobre bolo, že sme ho mali. Aspoň na chvíľu.“

Adelaida mu stisla dľaň pevnejšie.

Vonku začal padať tichý dážď.

Tak sa skončil jeden príbeh. A začalo obdobie, v ktorom sa hovorilo menej – no srdcia hovorili viac.

XVII. kapitola – Hrad v Chmel'ove

Hrad v Chmel'ove bol posledným obranným dielom, na ktorý sa Kokoš Gallus podujal ešte pred smrťou. Bol postavený na mieste, kde kedysi stáli múry skromného hrádku patriaceho rehoľníkom Božieho hrobu. Tí tam sídlili v

predchádzajúcich desaťročiach, kým boli majetky rádu postupne presunuté a zanikol ich význam v tejto časti Šariša.

Zvyšky starého hrádku – kamenný základ kaplnky a obranný múrik – boli zachované a zakomponované do novej pevnosti. Hrad mal slúžiť ako správne a vojenské centrum pre východnú časť Kokošovských majetkov, kde v lesnatých pahorkatinách hrozili vpády i vzbury poddaných.

Stavba hradu prebiehala rýchlejšie než v Hamborku. Materiál sa získaval z neďalekého lomu, a kým Hamborek rástol ako duchovná pevnosť, Chmeľov sa od začiatku formoval ako hrad vojenskej disciplíny. Veža bola jednoduchšia, štvorhranná, ale obranné múry boli silnejšie a nižšie položené, aby kopírovali reliéf pahorku. Bol dokončený v roku 1315.

Hrad v Chmeľove sa stal akýmsi medzičlánkom medzi duchovným Hamborekom a svetskými centrami Šariša. Vo vnútri sídlil správca, malá posádka a pisár, ktorý zaznamenával výdavky, zmluvy a oznamy pre poddaných.

XVIII. kapitola – Dar Lechnici

Po smrti Mikuláša sa Kokoš Gallus naplno obrátil k skutkom pokánia. Okrem toho, že už predtým podporil kláštory v Hamborku a Levoči, venoval teraz svoju pozornosť aj Lechnici. Práve tam sa rozhodol darovať majetky kartuziánom – v mene svojej vlastnej spásy, i za spásu duše svojho syna a predkov.

V listinách sa uvádza, že darovanie bolo uskutočnené „z ohľadu na spásu svojej duše, duše svojej manželky a za útechu duší svojho nebohého syna Mikuláša a svojich predkov“. Pridal aj zmienku o osobitnej úcte k svätému Jánovi Krstiteľovi, ktorý bol duchovným patrónom jeho pokánia.

Darovanie Lechnice nebolo len právnym aktom. Kokoš sa osobne zúčastnil slávnosti, pri ktorej mníchom odovzdal symbolický kľúč od majetku a pôdy v mešci s pečatou. Nešlo len o krajinu, ale o zámer – aby sa na tomto mieste budoval duchovný dom, kde sa modlitby nikdy nevytratia.

Kartuziáni prijali dar so sklonenými hlavami. A keď sa v nasledujúcich rokoch rozrástla kartúza v Lechnici, niesla v sebe tichý odkaz – že v tichu a modlitbe môže nájsť pokoj aj ten, kto sa v mladosti dotkol meča.

Kokoš sedí pri ohni s dvoma staršími bratmi. Nerozprávajú sa o minulosti, len si pripíjajú vínom a rozprávajú si ticho o viere, o Bohu, o nebi a o spáse. Vzniká pocit, že všetko sa blíži k záveru.

XIX. kapitola – Posledné roky Kokoša Gallusa

Po všetkých stavbách, sťažných rozhodnutiach a stratách, Kokoš Gallus stíchol. V posledných rokoch svojho života už nevládol s mečom ani perom. Vládol prítomnosťou – tichou, ale hlbokou. V Hamborku, kde všetko začalo, trávil dni pri kostole sv. Martina, na chodbách kláštora, alebo v záhrade, kde kedysi rástli byliny pod rukami kartuziánov.

Jeho telo zoslablo, ale duch sa nezlomil. Na jar roku 1328 ho choroba pripútala k lôžku. Nevyžiadal si lekára – len brata Martina, niekdajšieho mnícha zo Skaly útočiska, ktorý ho poznal od čias založenia kláštora. Ich posledný rozhovor sa niesol v duchu zmierenia.

„Nechcel som... aby sa to všetko stalo takto,“ zašepkal Kokoš.

„A predsa to všetko viedlo sem,“ povedal brat Martin ticho. „Tu, kde sa z ticha stáva pokoj.“

Kokoš vytiahol z truhlice starý meč – zbraň, ktorou kedysi budoval aj ničil. Podal ho Martinovi. „Zanes ho do kláštora. Nech spočinie v tichu. Ako ja.“

Pochovali ho v Hamborku, v krypte farského kostola, neďaleko miesta, kde odpočíval jeho syn Mikuláš. Pohreb bol jednoduchý – nesprevádzali ho trúby, len spev mníchov a tichá prítomnosť jeho bratov, ktorí prišli zo všetkých kútov krajiny.

Na jeho hrob nedali meno – len kameň s vyrytým znakom sv. Jána Krstiteľa. A kraj zostal tichý – nie z bolesti, ale z úcty.

XX. kapitola – Dedičstvo a ticho

Po smrti Kokoša Gallusa zostalo za ním veľké dielo – nielen hrad, kláštory či kostoly, ale aj pamäť, ktorá pretrvala v piesni mníchov a v rozprávaniach starcov. Jeho dedičstvo však nebolo len z kameňa a zlata. Bolo ukryté v mlčaní – v tichu, ktoré zostalo nad Hamborkom po jeho odchode.

Kartuziáni pokračovali vo svojej modlitbe ešte asi rok. No v roku 1329, keď opustili Hamborek, zostali múry kláštora prázdne. Ich spev sa vytratil z doliny a dedina znova stíchla – ale iným tichom. Nie prázdnotou, ale spomienkou.

Ľudia si pripomínali Kokošovo meno pri studni, kde sa zastavovali pútnici. V kostole sv. Martina zostal kalich, ktorý ostal po Mikulášovi, ako znak nádeje a

bolesti. Starý meč, odovzdaný do kláštora, bol uložený v podzemnej komore – nie ako zbraň, ale ako relikvia.

Dedinčania si odovzdávali príbehy o mužovi, ktorý postavil nielen múry, ale zboril aj vlastnú pýchu. Mladí sa učili, že odvaha nie je len vo vojne, ale aj v pokání.

A v tom tichu, ktoré zostalo, sa začal rodiť nový druh dedičstva – nie z listín a majetkov, ale z pamäte a piesní.

XXI. kapitola – Odchod kartuziánov

V roku 1329 sa kláštor v Hamborku začal vyprázdňovať. Rehoľa kartuziánov, povolaná kedysi s nádejou, sa rozhodla presunúť svoje sídlo do Lechnice, ktorá sa medzičasom rozrástla a poskytovala lepšie podmienky pre kláštorný život. Staré múry Hamborka zostali stáť, ale ich ticho bolo iné. Už neznelo spevom polnočných modlitieb.

Bratia sa naposledy zhromaždili v kláštornej kostole. Požehnali miesto, ktoré bolo pre nich domovom i tichým svedkom modlitieb, ale zanechali v ňom niečo – kalich sv. Mikuláša.

Starý brat zatvoril dvere na konvente, zatíkol poslednú dosku. Ostatní sa obzerajú späť, jeden brat sa modlí nahlas modlitbu za „tých, čo prídu po nás“. Kokošov duchovný odkaz tu zostáva

Odchod kartuziánov prebehol v tichosti – bez sprievodu, bez slov. Ich posledný spev sa niesol dolinou ako ozvena zašlého času. Ľudia z Hamborka stáli mlčky, keď bratia odchádzali. Nezostali po nich len múry, ale aj pokoj, ktorý dýchal z ich modlitieb. Len ich stopy zostali v prachu rajskej záhrady a na opotrebovaných dlaždiciach chodieb. Odišli s pokorou, presne tak, ako kedysi prišli.

Miesto, ktoré bolo založené z viny, teraz ostávalo ako pripomienka milosti. Kalich sv. Mikuláša, kedysi darovaný Kokošom, bol prenesený do farského kostola, kde sa s ním slúžili omše v čase, aj keď mnisi už dávno mlčali.

Záhrady zarastali, drevené domčeky sa rozpadli. No niektorí z dediny ešte stále chodievali k studni – nie pre vodu, ale pre ticho. Hovorili, že duch modlitieb tu zostal.

A tak sa Hamborek stal opäť dedinou – ale dedinou, ktorá niesla vo svojom srdci tichý chrám. Miesto, kde raz, uprostred viny a bolesti, povstal kláštor modlitby.

XXII. kapitola – Čo zostalo po Hamborku

Storočia plynuli. Vietor sa nezmenil – ešte stále prechádzal cez lúky a lesy, ako keď sa kláštor v Hamborku prvý raz rozozvučal spevom mníchov. Ale múry onemeli. Kláštor sa premenil na ruinu, jeho drevené stavby vzala pleseň a čas. No nie všetko sa stratilo.

Z pôvodného kláštora zostali len základy – kamene kostola sv. Jána Krstiteľa, obrúsené vetrom, a niekoľko obvodových múrov konventu. Ľudia z dediny si brali zvyšné trámy a kamene, aby opravili svoje stodoly. Tak isto aj zemepán si zobral kamene z kláštora na stavbu nového kaštieľa.

Nad Hamborkom sa stále týčil hrad – opustený, ale pevný. Strážna veža bola zrúcaná z polovice, no jej spodná časť poskytovala pastierom útočisko pred dažďom. Voda ešte stále bola v cisterne.

A kostol sv. Martina? Ten stojí dodnes. Jeho múry boli prebudované, ale základ zostal. Kalich sv. Mikuláša sa používal len raz do roka – na deň, keď si dedina pripomínala zakladateľa. O Kokošovi Gallusovi sa už nerozprávalo ako o vrahovi, ani len ako o veľmožovi. V piesňach starcov bol tým, čo staval – nie tým, čo ničil.

Záznamy o Hamborku ostali v rukách pisárov, potom farára a ešte v rukopisoch mníchov z Lechnice. Kroniky písali o jeho diele, ale aj o tichu, ktoré po ňom zostalo.

A hoci sa nové generácie narodili a zomreli bez toho, aby videli kartuziána, každé poludnie sa z kostolnej veže rozozvučal zvon. Možno neoznamoval len čas. Možno niesol v sebe starú pamäť – o mužovi, ktorý sa sklonil pred Bohom, a mieste, kde ticho znamenalo viac než slová.

XXIII. kapitola – Pád kláštora a pútnické miesto

V septembri roku 1442 sa Hamborek otriasol pod údermi vojenskej čaty Jiskrovho vojska. Najprv padol hrad, potom konvent. Budova niekdajšieho kartuziánskeho kláštora, kde kedysi zneli nočné žalmy a modlitby, sa stala stanovišťom pozorovateľov a skladiskom zbraní. Mramorový nápis nad vstupom do kostola, ktorý hlásal pokánie a ticho, bol rozbitý.

O niekoľko rokov neskôr, v roku 1458, prišiel do kraja Šebastián z Rozhanoviec. Bratříci, ktorí sa v konvente zdržiavali, zanechali za sebou len trosky. Mnohé stavby boli rozobraté, drevo spálené, kamene odvezené. V kláštornom kostole sa ešte zachovala časť muriva, ktoré miestni po rokoch obnovili. V roku 1493 bol kostol znovu zasvätený sv. Žofii a stalo sa z neho pútnické miesto.

Každoročne, na sviatok sv. Martina, Narodenia Panny Márie, sv. Žofie či iné pamätné dni, prichádzali do Hamborka pútnici. Pápež dokonca udelil tomuto kostolu sv. Žofie odpustky. Kláštor, hoci už iba v ruinách, sa stal miestom spomienky. Pútnici prinášali sviece a modlili sa za svojich zosnulých. V ruinách sa modlili, zapalovali sviece, niektorí spievali žalmy v tieni starých múrov.

Zo starých časov sa zachovalo niekoľko rebier z klenby nad svätyňou a loďou, časť gotického okna, okrúhle sklo z okna, portálu z dverí, tri mince a prsteň.

A tak, aj keď kláštor fyzicky zanikol, jeho duch žil. Nie v stenách, ale v ľudoch. V ich spomienkach, piesňach, púťach a želaní odpustenia.

Kláštor, ktorý vznikol ako pokánie za hriech, sa stal miestom, kde sa živila nádej.

XXIV. kapitola – Osudy potomkov Kokoša Gallusa

Po smrti Kokoša Gallusa sa jeho majetky rozdelili medzi príbuzných. Hoci nemal žijúcich synov, jeho bratia a ich potomstvo pokračovali v správe častí území, ktoré Kokoš zveľadil. Hrad v Hamborku zostal v rukách jednej vetvy rodu Berzeviczyovcov, ktorí si aj naďalej udržiavali vplyv v regióne. Časť majetkov však prepadla korune, pretože Kokošovi sa na konci akosi nedarilo a zanechal po sebe dlh 1500 mariek.

Niektorí z potomkov vstúpili do služieb kráľa a získali nové majetky, iní sa stiahli do ústrania. Viacerí sa venovali cirkevnej dráhe – ako prostriedku, ako pokračovať v duchovnom odkaze Kokoša. Jeden z bratancov sa stal farárom vo Svätom Beňadiku, iný - Adam -vstúpil ku maltézskeým rytierom a slúžil na dvore u kráľovnej Alžbety (Sisi).

Pamäť na Kokoša Gallusa sa medzi potomkami miešala s legendami. Niektorí ho považovali za svätca, iní za tvrdého pána, ktorý však svojím pokáním vykúpil rod. Jeho meno sa objavovalo na pergamenoch, v listinách, aj v rodových kronikách. Bol vzorom, ale aj tieňom, ktorý nasledovali.

Zlatý kalich, ktorý venoval kláštoru, ostal najdlhšie pripomienkou jeho odkazu. Keď ho neskôr uložili do farského kostola sv. Martina, stal sa symbolom nielen viery, ale aj rodového spojenia medzi minulosťou a prítomnosťou.

A tak potomkovia Kokoša Gallusa niesli jeho meno i vinu, jeho vieru i nádej – v bojoch, v modlitbách, v mlčaní.

XXV. kapitola – Prechod kláštorného majetku

Po odchode kartuziánov z Hamborka v roku 1329 sa kláštorný areál dostal do rúk Kokošovho brata Jána a on ho dal pod správu farského kostola sv. Martina. Kňazi z Hamborka, najmä tí, ktorých vychoval kňaz Ondrej, cítili k miestu osobitú úctu. Boli to muži, ktorí ešte ako chlapci nosili vodu na stavbu, počúvali spev mníchov z diaľky a pamätali si ticho, ktoré obývalo záhradu medzi múrmi.

Najskôr to bola len symbolická starostlivosť – zametanie lístia, oprava poškodených striech. No neskôr, keď opustené stavby začali priťahovať pútnikov a pocestných, farská obec prijala rozhodnutie. Hamborský kláštor sa stal oficiálnou súčasťou správy dedinského kostola.

Farská rada zriadila v kláštornej budove útulok pre chudobných a pútnikov. Refektár slúžil ako jednoduchá jedáleň, miestnosť skriptória ako škola pre deti, ktoré sa pripravovali na prvé sväté prijímanie a birmovanie. V miestnosti, kde kedysi prebývali bratia, vznikla zbierka starých rukopisov a predmetov pripomínajúcich kartuziánov.

Aj keď budovy stratili svoj pôvodný význam, pamäť na kartuziánov sa v Hamborku uchovala dlhšie. Miestni starci ešte aj po sto rokoch ukazovali deťom miesta, kde kedysi stála studňa, kde bola brána kláštora, alebo kde sa dvíhala kupola kostola sv. Jána Krstiteľa. Hoci modlitby utíchli, pôda, na ktorej stáli, si ich pamätala.

Z pôvodného kláštorného dedičstva zostal kalich sv. Mikuláša, ktorý kartuziáni darovali farskému kostolu sv. Martina. Tento kalich sa stal nielen liturgickým predmetom, ale aj pamätníkom na minulé časy a obeť zakladateľa kláštora.

Niektoré ďalšie drobnosti – kusy nábytku, lavice, náradie – sa ocitli v iných kláštoroch, kde slúžili ešte niekoľko desaťročí. Dokumenty kláštora sa zachovali len čiastočne a mnohé listiny sa stratili počas bratríckych vpádov a nepokojov.

Z duchovného centra sa stal opustený areál. Miesto, kde sa kedysi vznášali spevy o polnoci, zostalo tiché. Ale spomienka na kláštor, jeho zakladateľa a

bratov, ktorí tu žili, nezanikla. Ľudia si ich meno pripomínali pri omšiach, púťach, v rozprávaniach.

Tak sa majetok kláštora rozplynul, ale jeho duch zostal – v piesku, v kameni, v pamäti ľudí.

XXVI. kapitola – Mlčanie Hymana Lanka a spomienky brata Lanyiho

Po smrti Kokoša Gallusa sa Hyman Lank nevrátil do služieb žiadneho pána. Jeho vernosť a mlčanlivosť, ktoré mu kedysi zabezpečili dôveru najmocnejšieho muža v regióne, sa teraz obrátili dovnútra. Usadil sa neďaleko Lechnice, v jednoduchom drevenom dome na okraji lesa, kde pomáhal bratom pri výstavbe hospodárskych budov a včelínov.

Nenosil už zbraň. Ruky, ktoré kedysi držali meč, teraz sadili stromky, naprávali drevené brány a zbierali byliny pre mníchov. Niekedy, keď sa v kláštore zastavil pútnik, Lank ho len potichu usmernil. Mladí novici o ňom šepkali ako o mužovi, ktorý poznal vojnu, ale zvolil pokoj.

Jedného dňa sa k nemu priblížil mladý mních – pisár a učenec z Levoče, brat **Lanyi**, ktorý zbieral podklady pre novú kroniku. Lank ho najprv odmietol. No keď uvidel v jeho očiach rovnaký pokoj, aký kedysi hľadal Kokoš, prehovoril.

„Píšeš o ňom?“ spýtal sa.

„Píšem o všetkom, čo po ňom zostalo,“ odvetil Lanyi.

„Potom nepíšeš len o tom, čo vidíš. Píš o tom, čo bol. O mužovi, ktorý staval aj rúcal, miloval aj klial, veril aj padol.“

Ich rozhovor trval celé popoludnie. Lank rozprával o púti, o vražde, o tichu, ktoré nasledovalo. O tom, ako Kokoš večer stál na hradbách a počúval modlitby z doliny. A o tom, ako mu pri smrti podal meč a povedal: „Zober ho. A nikdy ho viac nevytáhuj.“

Brat Lanyi sa stal jedným z prvých, kto zložil ucelený záznam o Kokošovi Gallusovi a jeho pokání. Jeho kronika sa neskôr stala základom mnohých legend, ale aj vážnych historických spisov. Lankov príbeh však nezapísal celý – len jeho začiatok. Zvyšok ostal medzi nimi, v tichu pod lipami v Lechnici.

Keď Lank zomrel, pochovali ho za múrom bývalého hospodárskeho dvora. Na jeho hrob nedali meno – len symbol: **zložené ruky a pero**.

XXVII. kapitola – Zmenená tvár Hamborka

Po storočiach zmien sa Hamborek stal iným miestom. Z dediny, ktorú kedysi obkolesovalo ticho kláštorov a lesné mýto, sa stalo poľnohospodárske a remeselné centrum. Staré budovy zanikli alebo boli prestavané. Z kláštora zostali len kamene zarastené machom.

Na mieste bývalého kláštora začali ľudia orať a siať. Niektorí ešte vedeli, že tu kedysi stáli cely a záhrady, že tu zaznieval nočný spev bratov. Iní už poznali len názov lúky – „Na Koscilku“.

Hrad bol síce opustený, ale ešte dlho sa v ňom ukrývali pastieri či zbojníci. Drevená zvonica pri kostole sv. Martina bola obnovená, ale jej zvon už nevolal ku modlitbe v kláštore – len oznamoval čas a nešťastia. V dedine sa hovorilo, že kto počuje jeho zvuk pri východe slnka, ten v ten deň stretne pravdu.

Aj rod Berzeviczyovcov sa rozplynul v iných vetvách a v inom svete. Ale meno Kokoša Gallusa občas ešte niekto vyslovil – v modlitbe, v rozprávke, pri kalichu.

A tak ako voda preteká kameňom a nesie zo sebou piesok starých brehov, tak aj pamäť Hamborka niesla v sebe príbeh – o vine, viere a ľuďoch, ktorí sa snažili niečo napraviť.

XXVIII. kapitola – Kroniky a pamäť

Brat Lanyi, keď dokončil svoju kroniku o Kokošovi Gallusovi a jeho činoch, odovzdal ju mladému pisárovi v Levoči. Ich krátky rozhovor ukázal, že Lanyi veril, že príbeh nesmie zomrieť. Pisár si prečítal prvé slová a zamyslel sa, potom kroniku starostlivo vložil do skriptória.

Tam sa rukopis stal predmetom štúdia ďalších mníchov, ktorí ho prepisovali, opravovali a dopĺňali. Postupom času sa z kroniky stalo dielo, ktoré pretrvalo generácie – nie ako oslava, ale ako pamäť.

Niektoré časti sa dostali do mestských kníh, iné do súkromných zbierok učencov. V 15. storočí sa text dostal až do Košíc, kde ho čítali študenti pri výučbe rétoriky. V 17. storočí ho cituje evanjelický kazateľ pri kázni o pokání. V

19. storočí sa fragmenty objavujú v zbierke spišského historika Jána Hanusa, ktorý si poznamenal: „Gallus – hriešnik a staviteľ. Taký bol svet, ktorý v modlitbe hľadal rovnováhu.“

Ján Hanus bol historik a kňaz, ktorý v 19. storočí putoval po spišských dedinách, zbieral staré listiny a počúval ústne podania starcov. O Kokošovi napísal traktát a často ho spomínal ako príklad spojenia moci, pokory a budovania. V listoch, ktoré si vymieňal s ďalšími historikmi z Levoče a Prešova, vyjadroval presvedčenie, že dejiny regiónu nemožno pochopiť bez poznania príbehu Hamborka.

A hoci sa pôvodná podoba kroniky stratila, jej obsah sa zachoval – v slovách, v legende, v duchu.

V Hamborku si ešte dlho rozprávali o mužovi, ktorý v tichu staval. A v každej kronike, ktorá niesla jeho meno, sa vždy objavilo jedno slovo: pamäť.

Epilóg – Ticho, ktoré zostáva

Čas prešiel cez Hamborek ako vietor cez starý les – niečo zlomil, niečo uchoval. Hrad sa rozpadol, kláštor zmizol, ale pamäť zostala. V hĺbinách archívov, v ústach rozprávačov, v líniách rodových erbov – tam žil Kokoš Gallus.

Jeho príbeh nebol len o vine a pokání. Bol o tom, čo sa stane, keď človek prestane veriť iba v moc a začne veriť v odpustenie. Hoci svoj meč odložil neskoro, jeho ticho sa stalo hlasom, ktorý zmenil kraj. Nie silou, ale vytrvalosťou. Nie rozkazom, ale modlitbou.

Kalich sv. Mikuláša, ktorý prežil storočia, sa stal jeho pamiatkou. A kroniky, ktoré o ňom písali, nehovorili len o hriechu, ale aj o nádeji. V tomto všetkom zostal príbeh Hamborka príbehom človeka – jeho pádu, pokory a snahy zanechať po sebe viac než len kamene.

Niektorí hovorili, že keď sa v noci rozoznie spev, dolinou sa ešte raz nesie meno muža, ktorý kedysi postavil kláštor. Nie pre slávu. Ale pre ticho.